

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน สาเหตุที่แท้จริงก็เกิดจากการกระทำของมนุษย์แทบทั้งสิ้น ทั้งนี้เนื่องมาจากความจำเป็นในการสนองตอบปัจจัยสี่ของมนุษยชาติ ไม่ว่าจะเป็นอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค การที่ประชากรโลกได้เพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วจากประมาณ 200-400 ล้านคนใน ค.ศ. 1 เป็น 3,037 ล้านคนในปี 1960 และคาดว่าจะเพิ่มสูงขึ้นเป็น 8,000 ล้านคนในปี 2025 (สิทธิ บุตรอินทร์, 2535:1) การเพิ่มขึ้นของประชากรได้ส่งผลให้การบริโภคและความต้องการด้านปัจจัยสี่สูงขึ้นเป็นเงาตามตัว ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ อย่างมากมายเช่นกัน การนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ในกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ ไม่มีการพิจารณาถึงความเสื่อมโทรมที่จะเกิดขึ้น เช่น การเกิดทดแทนไม่ทันของทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งการปล่อยของเสียออกสู่สภาพแวดล้อมอย่างมากมาย จนกระทั่งธรรมชาติไม่อาจปรับความสมดุลด้วยระบบธรรมชาติได้อีกต่อไป สภาวะความสกปรกและความเป็นพิษจึงเกิดขึ้นกับธรรมชาติพร้อมกับความเสื่อมโทรมและความเสื่อมสูญของทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้น ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาอีกมากมาย อาทิเช่น ปัญหาความเน่าเสียของแหล่งน้ำอันเกิดจากการถ่ายเทน้ำโสโครกจากบ้านเรือน ที่อยู่อาศัย อาคารสถานที่ ชุมชน และโรงงานอุตสาหกรรม ปัญหาการใช้ที่ดินโดยขาดการควบคุมและวางแผนการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม การกำจัดขยะมูลฝอยที่ไม่มีระบบและขาดหลักวิชาการ ปัญหาอากาศเป็นพิษและอันตรายจากเสียงรบกวนที่เกิดขึ้นในแหล่งชุมชนหนาแน่น เป็นต้น (วิฑูรย์ กรุณา, 2532 :1)

ปัญหาสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยในปัจจุบัน เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นและสะสมกันมาตั้งแต่อดีต โดยเฉพาะเมื่อประเทศไทย เริ่มมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นรูปธรรมขึ้นเมื่อราว 30 ปีที่ผ่านมา ได้มีการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ในการพัฒนาประเทศเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว การขยายตัวทางเศรษฐกิจและสังคมจึงส่งผลอย่างต่อเนื่องมาจนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (2535-2539) ส่งผลให้เกิดการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ และปัญหาสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมมากยิ่งขึ้น จำเป็นที่รัฐต้องทุ่มเงินจำนวนมากเข้าแก้ปัญหาสภาพแวดล้อม และคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยที่ไม่มีทางเลือก หรือประวิงเวลาได้อีกต่อไป ถ้าพิจารณาตามทิศทางการพัฒนาในแผนฉบับที่ 7 พบว่า

สิ่งที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมที่รุนแรงขึ้นมีดังนี้ (วินัย วีระวัฒนานนท์, 2537 : 183-185) คือ ประการที่หนึ่ง การขยายตัวทางเศรษฐกิจ ส่งเสริมให้มีการขยายตัวด้านการส่งออก ทำให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในปริมาณที่สูงขึ้น และแนวโน้มในการต้องการที่ดินมีมากขึ้น ทำให้ราคาที่ดินสูงขึ้น ที่ดินที่ใช้ในการเพาะปลูกทางการเกษตรลดลงเนื่องจากได้รับการพัฒนาเพื่อใช้ในกิจการอื่น นอกจากนั้น การใช้ที่ดินเพื่อการเพาะปลูกต้องใช้สารเคมีเพื่อเพิ่มผลผลิต ทำให้คุณภาพของดินเสื่อม ดึกทั้งส่งผลให้ต้นทุนในการผลิตสูงขึ้นและก่อให้เกิดสารพิษในสิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน ประการที่สอง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมซึ่งเป็นผลจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่นับว่าเป็นหัวใจในการพัฒนา และส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมขึ้น กล่าวคือชีวิตในสังคมจะดำเนินไปบนพื้นฐานทางธุรกิจ แรงงานภาคเกษตรกรรมลดลง ในขณะที่มีการเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าไปทำในภาคอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น ส่งผลทำให้วิถีชีวิตของคนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างสิ้นเชิง นั่นคือ เปลี่ยนแปลงชีวิตจากชีวิตแบบเกษตรกรรมที่เรียบง่าย การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นการดำรงชีวิตอยู่แบบตัวใครตัวมัน และ เป็นสังคมที่ตราค่าของคุณค่ากันออกมาเป็นตัวเงิน มากยิ่งขึ้น จนอาจกล่าวได้ว่าความเป็นคนไทยในสังคมวัฒนธรรมแบบไทย ๆ จะถูกเปลี่ยนแปลงไปเป็นวัฒนธรรมสากลมากยิ่งขึ้น การเปลี่ยนแปลงสังคมดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดการเพิ่มปริมาณความต้องการปัจจัยในการดำรงชีวิตของสังคมและของบุคคลมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการเพิ่มปริมาณการใช้พลังงาน การคมนาคมขนส่ง การสื่อสาร และการใช้ทรัพยากรอื่น ๆ ในการดำรงชีวิตประจำวันมากยิ่งขึ้น สิ่งที่ตามมาคือปัญหาสิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นปัญหามลพิษ สิ่งปฏิกูล และ สิ่งเน่าเสียอื่นๆ เพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัวเช่นกัน นอกจากนี้การแสวงหาสิ่งที่ยกย่อง คุณภาพชีวิต จะเป็นสิ่งที่ยากยิ่งขึ้น เมื่อสังคมเปลี่ยนไปเป็นสังคมเมือง การแสวงหาคุณภาพชีวิตที่ดีในสังคมดังกล่าวต้องขึ้นอยู่กับวัตถุหรือการใช้ทรัพยากรเป็นหลัก ซึ่งเป็นสิ่งที่ยากยิ่งกว่าการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ที่อยู่อย่างผสมกลมกลืนไปกับคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี

การมีงานทำ มีรายได้สูงขึ้นตลอดจนแรงจูงใจและค่านิยมที่เกิดขึ้นทางเศรษฐกิจจะก่อให้เกิดค่านิยมในการจับจ่ายใช้สอยที่สูงขึ้น ส่งผลให้เกิดการใช้ทรัพยากรในปริมาณที่สูงขึ้น นอกจากการสูญเสียทรัพยากรแล้ว ยังมีของเสียเหลือใช้ปล่อยออกสู่สภาพแวดล้อมมากมาย และทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมมากยิ่งขึ้น จนก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ทางธรรมชาติ เช่น การเน่าเสียของน้ำและอากาศ ปัญหามลพิษ ซึ่งก่อให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บและความเสื่อมโทรมของสุขภาพของประชาชนตามมาในที่สุด

จังหวัดขอนแก่น ถูกกำหนดให้เป็นเมืองหลัก ในการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (2525-2529) เป็นต้นมา เมืองขอนแก่นจึงเป็นศูนย์กลางความเจริญก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ เช่น การคมนาคม การอุตสาหกรรม การศึกษา

การพาณิชย์กรรม การปกครอง การสาธารณสุข เป็นต้น จากความเจริญดังกล่าวจึงมีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น การจัดเก็บรายได้เพิ่มมากขึ้นเทศบาล เมืองขอนแก่นจึงได้รับการยกฐานะจากเทศบาลเมือง เป็นเทศบาลนครขอนแก่น เมื่อวันที่ 25 กันยายน 2538 มีเขตพื้นที่รับผิดชอบประมาณ 46 ตารางกิโลเมตร หรือ 28,750 ไร่ มีประชากรตามทะเบียนราษฎร 147,349 คน (เดือนสิงหาคม 2538) นอกจากนี้ ยังมีประชากรแฝงที่ไม่มีชื่อในทะเบียนราษฎรอีกประมาณ 2 หมื่นคน ความหนาแน่นโดยเฉลี่ย 3,300 คน/ตารางกิโลเมตร และเพื่อให้การบริหารการปกครองท้องถิ่นดำเนินการได้ผลดี เทศบาลนครขอนแก่นจึงแบ่งพื้นที่ในการรับผิดชอบออกเป็น 45 ชุมชนย่อย ลักษณะชุมชนแบ่งเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ ชุมชนเมือง ชุมชนกึ่งเมือง และชุมชนแออัด บริเวณที่มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่น ได้แก่ บริเวณย่านร้านค้าพาณิชย์ บริเวณรอบสถานีขนส่งจังหวัด บริเวณติดกับถนนหน้าเมือง ถนนศรีจันทร์ ถนนกลางเมือง ซึ่งเป็นใจกลางเมืองขอนแก่น ตลอดจนชุมชนบ้านศรีฐาน บ้านสามเหลี่ยม และคุ่มหนองแขวงเมืองเก่า ส่วนที่มีความหนาแน่นของประชากรมาก มีลักษณะเป็นชุมชนแออัด ได้แก่ บริเวณริมทางรถไฟ ถนนชัยณรงค์ คุ่มบ้านบะขาม คุ่มบ้านน้อยสามเหลี่ยม คุ่มวัดกลางเมืองเก่า และบริเวณหมู่บ้านชุมชนโนนหนองวัด (สำนักงานเทศบาลนครขอนแก่น, 2538 :1)

การที่เมืองมีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น ประกอบกับเป็นเมืองที่เป็นศูนย์กลางของความเจริญในด้านต่าง ๆ ได้ส่งผลให้ประสบกับปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาที่อยู่อาศัยและชุมชนแออัด ปัญหาการจราจรติดขัด ปัญหาความเสื่อมโทรมทางศีลธรรม ปัญหาการขาดแคลนบริการสาธารณสุขและปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตเมืองได้ทวีความรุนแรงมากขึ้นทุกขณะ และมีแนวโน้มจะเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ (บรรชัย สืบสังข์, 2535:4) ปัญหาสิ่งแวดล้อมเมืองที่สำคัญได้แก่ ปัญหามลพิษทางน้ำ มีสาเหตุสำคัญจากการระบายน้ำทิ้งจากบ้านเรือน โรงงานอุตสาหกรรม ธุรกิจบริการพาณิชย์ รวมทั้งการทิ้งขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลลงสู่แม่น้ำลำคลอง ปัญหามลภาวะทางเสียง และทางอากาศ ซึ่งมีสาเหตุจากยานพาหนะที่ขับเคลื่อนด้วยเครื่องยนต์ที่มีเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งเสียงจากโรงงานอุตสาหกรรม ส่วนปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ และ มีแนวโน้มจะเป็นปัญหาเพิ่มมากขึ้น ได้แก่ ปัญหาเรื่องการกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล อันเป็นผลจากการดำรงชีวิตประจำวันของแต่ละคน ปัจจุบันในเขตเทศบาลนครขอนแก่น มีขยะมูลฝอยเกิดขึ้นประมาณ 120 ตันวัน มีอัตราเพิ่มจาก 5 ปีที่แล้ว 50 % (ปี 2533 มีขยะเฉลี่ย 57.41 ตันวัน) และคาดว่าในอนาคตปี 2540 จะมีขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้นเป็น 130 ตันวัน (สำนักงานเทศบาลนครขอนแก่น, 2538 :1)

คณะกรรมการชุมชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น เกิดจากแผนมหชาติไทยแบบท (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2530-2534 แผนงานย่อยพัฒนาองค์การและการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นกำหนดให้หน่วย

การปกครองท้องถิ่นทุกรูปแบบส่งเสริมให้ชุมชนเมืองจัดตั้งคณะกรรมการชุมชนโดยการรวมตัวกันของประชาชนในชุมชนและให้กำหนดรูปแบบชุมชนย่อยขึ้น เพื่อความเหมาะสมกับการแก้ไขสภาพปัญหาของชุมชนนั้น และเพื่อแบ่งเบาภาระกิจของเทศบาล พร้อมทั้งหาตัวเชื่อมระหว่างเทศบาลกับประชาชน กรมการปกครองจึงเห็นว่าควรจัดตั้งชุมชนย่อยในทุกเทศบาล เทศบาลนครขอนแก่นจึงได้พิจารณาแต่งตั้งเจ้าหน้าที่คณะทำงานเพื่อดำเนินการประสานงาน เกี่ยวกับการจัดตั้งคณะกรรมการชุมชนย่อย เพื่อจะให้มิใช่ผู้แทนชุมชนได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการพัฒนาปรับปรุงชุมชน อันเป็นการฝึกฝนให้ประชาชนปกครองตนเองตามหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย และเป็น การสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้อาศัยอยู่ในชุมชนร่วมกันคิดดำเนินการพัฒนาตนเองเกี่ยวกับ ความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้มีการใช้ทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนให้เกิด ประโยชน์ต่อการพัฒนามากที่สุด ในองค์การบริหารกำหนดให้มีคณะกรรมการชุมชนขึ้นมาชุดหนึ่ง เรียกว่า “คณะกรรมการชุมชนย่อย...” โดยกำหนดให้สมาชิกในชุมชนที่อาสาสมัครเข้ารับการ เลือกตั้ง รวมตัวกันชุดละ 5-9 คน เพื่อให้ประชาชนในชุมชนเป็นผู้ออกเสียงเลือกตั้ง แล้วคณะ กรรมการชุมชนย่อยชุดที่ได้รับการเลือกตั้งจะออกเสียงลงคะแนนเลือกประธานกรรมการ และ รองประธานกรรมการ ส่วนที่เหลือก็จะรับผิดชอบเป็นประธานฝ่ายต่างๆ ทั้ง 7 ฝ่าย และกรรมการ คนหนึ่งอาจทำหน้าที่หลายฝ่ายก็ได้ โดยคณะกรรมการชุมชนย่อยมีหน้าที่ในการเป็นผู้นำและ แกนกลางในการพัฒนาชุมชน แก้ไขปัญหา ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน เสนอแผนงานโครงการเพื่อ ขอความช่วยเหลือจากเทศบาล อีกทั้งส่งเสริม และสนับสนุนให้ประชาชนมีความสำนึก และร่วมมือ กันพัฒนา รวมถึงการส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามและสร้างความสามัคคีในชุมชน และดำเนินการอื่นๆตามที่เห็นสมควร (สำนักงานเทศบาลนครขอนแก่น, 2538 :2-3)

ในขณะที่เมืองมีความเติบโตอย่างรวดเร็ว ปัญหาต่างๆ มีมากขึ้นเป็นเงาตามตัว รัฐ จึงมีนโยบายการพัฒนาที่มุ่งให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ และสามารถช่วยเหลือตนเอง ได้ตั้งนั้นองค์กรชุมชน อันหมายถึงองค์กรที่ประชาชนในชุมชนมารวมตัวกัน มีกระบวนการที่คนใน ชุมชนมาประชุมปรึกษาหารือกัน มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน มีการจัดองค์กรที่ดี มีการวิเคราะห์ ปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ และมีการแสวงหาทางเลือกร่วมกันในวิถีทางที่ถูกต้องเหมาะสม และหากองค์กรชุมชนมีความเข้มแข็ง ก็จะสามารถแก้ปัญหาต่างๆของชุมชนได้

เทศบาลนครขอนแก่น เป็นหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในเรื่องการ จัดการให้มีสาธารณูปโภค การปรับปรุงแหล่งเสื่อมโทรม การรักษาความสะอาดเรียบร้อยของ ท้องถิ่น รวมถึงการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ แต่จาก ประสบการณ์ที่ผ่านมาสะท้อนให้เห็นว่าความพยายามในการจัดการ การป้องกัน หรือการแก้ไข ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยหน่วยงานของรัฐเพียงฝ่ายเดียวนั้น มักจะไม่เป็นผล

โดยเฉพาะในทางด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมเมือง ทั้งนี้เนื่องจากอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรในเขตเมืองมีค่อนข้างสูงและรวดเร็ว ทำให้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ความรุนแรงมากขึ้นเป็นเงาตามตัวเช่นกัน ในขณะเดียวกัน ขีดความสามารถในการตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นมีจำกัด ไม่สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ทั้งหมด ดังนั้น ในปัจจุบันกระแสความสนใจของคนทุกวงการเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงให้ความสนใจเป็นอย่างยิ่งกับประชาชนที่อยู่ใกล้ชิดกับทรัพยากรนั้น ซึ่งนับได้ว่า เป็นมิติใหม่ของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่รัฐไม่ได้ผูกขาดความรับผิดชอบไว้แต่ผู้เดียวแต่ควรเป็นความร่วมมืออย่างเข้มแข็งและจริงจังระหว่างองค์กรประชาชนในพื้นที่หรือประชาชนผู้ใช้ประโยชน์ร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐ

ปัจจุบันจังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นเมืองใหญ่และเป็นเมืองศูนย์กลางภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ได้รับการสนับสนุนและผลักดันจากรัฐบาลให้เป็นเมืองศูนย์กลางอินโดจีน เป็นเมืองที่มีภาวะเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม มีสิ่งปลูกสร้างเพิ่มขึ้นมากมาย จำนวนประชากรเพิ่มขึ้น รวมทั้งปัญหาสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ มีเพิ่มมากขึ้นเป็นเงาตามตัว ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเรื่องขยะ การบำบัดน้ำเสีย สาธารณูปโภค มลภาวะทางเสียงและอากาศ ซึ่งหากไม่มีการวางแผนการป้องกันหรือแก้ไขอย่างจริงจังเสียตั้งแต่บัดนี้ คาดว่าในอนาคตอันใกล้จังหวัดขอนแก่นจะต้องประสบกับปัญหามลภาวะเป็นพิษ ดังเช่นเมืองใหญ่ อาทิ กรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ หรือชลบุรี ประสบมาแล้ว จากปัญหาสิ่งแวดล้อมดังกล่าวเพิ่มมากขึ้นในขณะที่ความสามารถในการจัดการเรื่องต่างๆ ดังกล่าวของเทศบาล หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีขีดจำกัด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องบุคลากรงบประมาณ เทคโนโลยี และทรัพยากรรองรับ ถ้าพึ่งการทำงานของหน่วยงานของรัฐคงไม่สามารถแก้ปัญหาได้ทั้งหมด หากไม่ได้รับความร่วมมือ หรือให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาดังกล่าว ดังนั้นกรรมการชุมชนจึงเข้าไปมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง ที่จะทำให้เกิดความร่วมมือและการประสานงานระหว่างประชาชนและเทศบาลหรือหน่วยงานอื่น ๆ ซึ่งจะทำให้มีการวางแผนการป้องกันหรือแก้ไขปัญหามลภาวะที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างจริงจังและมีประสิทธิภาพ อันจะเป็นการแบ่งเบาภาระของเทศบาล

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าทางราชการได้ระบุบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการชุมชนไว้อย่างชัดเจนแล้ว แต่ในความเป็นจริงการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการชุมชนยังไม่บรรลุวัตถุประสงค์ทั้งหมด โดยเฉพาะในเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตน จะเห็นได้จากยังมีรายงานขยะมูลฝอยคั่งค้าง ปัญหาน้ำเน่าเสีย (สำนักงานเทศบาลนครขอนแก่น, 2538:3-4) การระบายน้ำไม่ทันเมื่อมีฝนตกหนัก รวมทั้งปัญหามลภาวะทางเสียง ความเสื่อมโทรมของพื้นที่สีเขียว และสาธารณะสมบัติอื่นๆ จากเหตุผลทั้งหมดข้างต้น ผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาบทบาทและหน้าที่ของกรรมการชุมชน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนเมือง

ในแง่ที่กรรมการชุมชนได้ปฏิบัติจริงในเรื่องของการป้องกันและแก้ไขปัญหาล้างแฉะในชุมชน รวมทั้งศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่นั้น อันจะทำให้ทราบว่าเพราะเหตุใด กรรมการชุมชนจึงสามารถหรือไม่สามารถแก้ไขหรือป้องกันการเกิดปัญหาล้างแฉะในชุมชนของตนได้ รวมทั้งจะทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการจัดการล้างแฉะในชุมชน อันจะเป็นแนวทางนำไปสู่การปรับปรุง แก้ไข หรือเสริมสร้างประสิทธิภาพในการดำเนินงานของ กรรมการชุมชนในการจัดการล้างแฉะในชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่ความร่วมมืออย่างแท้จริงในการจัดการล้างแฉะเมือง และเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการล้างแฉะเมืองต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1) เพื่อศึกษาคูณลักษณะทั่วไปของกรรมการชุมชน
- 1.2.2) เพื่อศึกษาบทบาทจริงของกรรมการชุมชน ในการปฏิบัติงานการจัดการล้างแฉะในชุมชน
- 1.2.3) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับบทบาทของกรรมการชุมชน ในการจัดการล้างแฉะในชุมชน

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ได้ทราบถึงบทบาทของกรรมการชุมชนในการจัดการล้างแฉะเมือง
- 2) ได้ทราบถึงปัจจัยบางประการที่มีความสัมพันธ์กับบทบาทของกรรมการชุมชน ในการจัดการล้างแฉะเมือง
- 3) ทำให้ทราบว่ากรรมการชุมชนมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตน เกี่ยวกับการจัดการล้างแฉะในชุมชน มากน้อยเพียงใด และได้กระทำตามบทบาทหน้าที่อย่างไร ซึ่งจากผลการศึกษาสามารถนำข้อมูลไปใช้เป็นประโยชน์กับคณะกรรมการชุมชน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการล้างแฉะ ในการวางแผน การวางแผน การส่งเสริมและการพัฒนา การจัดการ การป้องกันและการแก้ไขสภาพแวดล้อมในพื้นที่ศึกษา หรือพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

- 1) การศึกษาครั้งนี้ กำหนดพื้นที่การศึกษาเฉพาะชุมชนย่อยในเขตพื้นที่รับผิดชอบของเทศบาลนครขอนแก่น ที่กำหนดการแบ่งเขตพื้นที่โดยเทศบาลนครขอนแก่น จำนวน 45 ชุมชนเท่านั้น

2) กำหนดขอบเขตประชากรในการศึกษาเฉพาะคณะกรรมการชุมชนย่อย 45 ชุมชน ที่ได้รับการรับรองสภาพโดยเทศบาลนครขอนแก่น และดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงที่ทำการศึกษา

3) การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาบทบาทของกรรมการชุมชนย่อย ในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตนเท่านั้น

1.5 ข้อตกลงเบื้องต้น

ในการศึกษาครั้งนี้ ถือว่าคำตอบที่ได้จากการตอบแบบสัมภาษณ์ของกรรมการชุมชนที่เกี่ยวกับบทบาทและการดำเนินกิจกรรมตรงตามที่ได้ปฏิบัติจริง ตามความรู้ ความสามารถ ความรู้สึกนึกคิด เป็นคำตอบที่ตรงกับความเป็นจริง

1.6 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษามหาวิทยาลัยในการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

กรรมการชุมชน หมายถึง บุคคลในชุมชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ที่อาสาเข้ามาเป็นผู้นำและแกนกลางในการพัฒนาชุมชน โดยได้รับการเลือกจากประชาชนในชุมชน และได้รับการรับรองสภาพโดยเทศบาลนครขอนแก่น

ชุมชน หมายถึง ชุมชนย่อยในเขตพื้นที่รับผิดชอบของเทศบาลนครขอนแก่น และได้รับการแบ่งเขตพื้นที่โดยเทศบาลนครขอนแก่น มีจำนวน 45 ชุมชนย่อย แบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ ชุมชนเมือง ชุมชนกึ่งเมือง และชุมชนแออัด

การจัดการสิ่งแวดล้อมเมือง หมายถึง การวางแผน การจัดสรร การใช้ทรัพยากร และการกระทำ หรือการดำเนินการใด เพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมในชุมชนย่อย เพื่อให้คุณภาพสิ่งแวดล้อมดีขึ้น และเกิดประโยชน์ต่อชุมชน

การระดมความคิด หมายถึง การที่กรรมการชุมชนต้องมีความรับผิดชอบต่อสมาชิกครอบครัวในเรื่องค่าใช้จ่ายในครอบครัว ความรับผิดชอบงานบ้าน การใช้เวลาในการดูแลเอาใจใส่ครอบครัว

การรับข้อมูลข่าวสาร หมายถึง การที่กรรมการชุมชนได้รับฟัง อ่าน หรือดูข่าวสารจากสื่อต่างๆ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ วารสาร สิ่งตีพิมพ์ หนังสือราชการ โทรทัศน์ วิทยุ หอกระจาย เสียง และสื่อบุคคล ในหัวข้อเรื่องเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ หมายถึง การที่กรรมการชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนตามเทศบัญญัติ ได้แก่ เป็นผู้นำและแกนกลางในการพัฒนาชุมชน แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เสนอแผนงานโครงการเพื่อขอความช่วยเหลือจากเทศบาล ส่งเสริมและ

สนับสนุนให้ประชาชนมีความสำนึกร่วมกันพัฒนา และ ส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม และสร้างความสามัคคีในชุมชน

ความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อม หมายถึง การที่กรรมการชุมชนสามารถนึกคิด และ มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน เกี่ยวกับ ปัญหาขยะมูลฝอย น้ำเสีย มลภาวะทางเสียงและอากาศ และสาธารณสมบัติในชุมชน

ความคาดหวังในผลประโยชน์ หมายถึง การที่กรรมการชุมชนเข้ามารับบทบาทหน้าที่ เนื่องจากมีความคาดหวังในผลประโยชน์เกี่ยวกับ ชื่อเสียงเกียรติยศ รายได้ และ ความสะดวกในการติดต่อกับทางราชการ

แรงจูงใจทางการเมือง หมายถึง กรรมการชุมชนมีความสนใจทางการเมือง และต้องการทำงานให้ชุมชนเพื่อจะเป็นฐานทางการเมืองในอนาคต

ความคาดหวังสภาพแวดล้อมชุมชนในอนาคต หมายถึง การที่กรรมการชุมชนมีความคาดหวังต่อสภาพแวดล้อมในชุมชนของตนว่าจะต้องดีขึ้น มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด และปราศจากปัญหาเรื่องขยะมูลฝอย มลภาวะทางเสียงและอากาศ และน้ำ และมีสาธารณูปโภคที่ดีและเพียงพอต่อความต้องการของสมาชิกในชุมชน

การรับรู้เกี่ยวกับความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน หมายถึง ระดับการรับรู้ของกรรมการชุมชน ในความร่วมมือของสมาชิกในชุมชนในการสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาชุมชน โดยการเสนอความคิดเห็น สละทุนทรัพย์ แรงงาน หรือสนับสนุนด้านพาหนะและอุปกรณ์ต่างๆ

อิทธิพลกลุ่ม หมายถึง การแสดงบทบาทในการทำงานของกรรมการชุมชนคนอื่น ๆ ร่วมคณะที่ทำให้กรรมการชุมชนคล้อยตามและอยากปฏิบัติตามทั้งทางด้านแนวคิดและแนวปฏิบัติ

การสนับสนุนจากครอบครัว หมายถึง การที่สมาชิกในครอบครัวของกรรมการชุมชน เห็นด้วยและให้การสนับสนุนในการทำงานเพื่อชุมชนโดยการ ให้กำลังใจ ให้คำปรึกษา ให้เวลา และ ความเป็นอิสระแก่กรรมการชุมชนในการปฏิบัติงานตามบทบาทของกรรมการชุมชน

การสนับสนุนจากนักการเมืองท้องถิ่น หมายถึง การที่กรรมการชุมชนได้รับการสนับสนุน และการให้คำแนะนำ หรือการอำนวยความสะดวก จากนักการเมืองท้องถิ่นในด้านงบประมาณ แรงงาน เครื่องจักรและยานพาหนะ ในการวางแผนงานหรือปฏิบัติงานโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

การสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ หมายถึง การที่กรรมการชุมชนได้รับการสนับสนุน และคำแนะนำ ด้านข้อมูลข่าวสาร งบประมาณ แรงงาน เครื่องจักรกล และยานพาหนะ ในเรื่อง การวางแผน หรือ การปฏิบัติงานตามโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน จากเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง

การสนับสนุนจากภาคเอกชนและองค์กรพัฒนา หมายถึง การที่กรรมการชุมชนได้รับการสนับสนุน การให้คำแนะนำ หรือการอำนวยความสะดวก จากภาคเอกชนและองค์กรพัฒนา ในด้านงบประมาณ แรงงาน เครื่องจักรและยานพาหนะ ในการวางแผนงานหรือปฏิบัติงาน โครงการเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

บทบาทของกรรมการชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม หมายถึง การกระทำ การปฏิบัติงานหรือการดำเนินกิจกรรม ของกรรมการชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นหรืออาจเกิดขึ้นในชุมชน

การป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน หมายถึง การวางแผน การสร้างจิตสำนึกและความตระหนัก และการเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อม ในเรื่อง ขยะมูลฝอย น้ำเสีย อากาศ และสาธารณสุขสมบัติ

การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน หมายถึง วิธีการในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ในเรื่อง ขยะมูลฝอย น้ำเสีย อากาศ และสาธารณสุขสมบัติ โดยการสำรวจ การวิเคราะห์ปัญหา การจัดทำแผนปฏิบัติการสิ่งแวดล้อม และการจัดตั้งกลุ่มทำงาน

การเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อม หมายถึง กิจกรรมที่เป็นระบบและต่อเนื่อง ในการติดตาม สังเกต และเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ซึ่งสามารถบอกถึง การเปลี่ยนแปลง และแนวโน้มของปัญหา เพื่อประโยชน์ในการวางแผนการป้องกัน